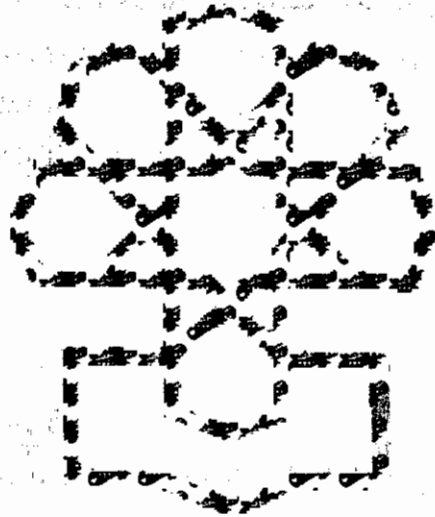

درباره لایحه اجازه وصول جریمه تأخیر تأدیه
صورت حساب هزینه حمل کالا به وسیله
شرکت سهامی راه آهن جمهوری اسلامی ایران

مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی
کتابخانه واحد اسناد و اطلاع رسانی ماری
شماره: ۷۴۶۵
تاریخ: ۱۳۷۴/۸/۱۶

معاونت پژوهشی
دی ماه ۱۳۷۴

کار: گروه تحقیق

کد گزارش: ۲۰۰۱۰۹۰

اجازه وصول جریمه تأخیر تأدیه صورت حساب هزینه حمل
کالا به وسیله شرکت سهامی راه آهن جمهوری اسلامی ایران

عنوان لایحه

شماره ترتیب چاپ: ۱۷۴۴
شماره چاپ سابقه: —
شماره دفتر ثبت: ۵۵۶
تاریخ چاپ: ۱۳۷۴/۸/۱۶
کمیسیونهای ارجاعی: مسکن و شهرسازی و راه و ترابری
امور اقتصادی و دارایی و تعاون - امور قضایی و حقوقی

مشخصات لایحه

الف - هدف از تقدیم لایحه

لایحه مذکور در واقع به منظور جبران خسارت راه آهن جمهوری اسلامی ایران که بر اثر تأخیر در پرداخت صورت حسابها رخ می دهد تقدیم مجلس شورای اسلامی شده است. از آنجا که راه آهن در عمل با ارائه تسهیلات اعتباری در مواردی پس از حمل کالا اقدام به ارسال صورت حساب و مطالبه هزینه های حمل کالامی نماید و طرفهای شرکت سهامی راه آهن اقدام به پرداخت به موقع صورت حساب نمی نمایند - که این امر خود موجب ورود خساراتی به این شرکت می گردد - به منظور اینکه خسارات مذکور جبران شود لایحه مذکور پیش بینی نموده است تا در صورت تأخیر، اصل مانده بدهی مشمول ۱۵ درصد جریمه برای هر سال تأخیر شود.

ب - طرح موضوع

۱- با عنایت به این امر که خسارت تأخیر تأدیه، ربا محسوب می شود، آیا لایحه قانونی بر اساس موازین شرعی صحیح می باشد یا خیر؟ و آیا تصویب این لایحه به عنوان این که شرط مذکور حاکم بر تمامی قراردادهای حمل و نقل راه آهن باشد می تواند صحیح تلقی گردد؟

۲- در صورت شرعی بودن اصل دریافت خسارت تأخیر تأدیه، آیا در لایحه مذکور، معیار ۱۵ درصد جریمه برای هر سال تأخیر به نحو صحیحی تنظیم شده است یا خیر؟

اظهار نظر کارشناسیالف - شرعی بودن خسارات تأخیر تأدیه

ماده واحده پیش بینی نموده است که چنانچه حمل کالا بر اساس شرایط اعتباری باشد، یعنی کرایه پس از حمل بر اساس صورت حساب پرداخت شود، تأخیر در پرداخت صورت حساب یاد شده نسبت به اصل مانده بدهی، مشمول ۱۵ درصد جریمه برای هر سال تأخیر خواهد بود. در این خصوص نکته حائز اهمیت این است که عبارت جریمه تأخیر تأدیه، هم در عنوان لایحه و هم در متن ماده واحده ذکر شده است که توجه به نکاتی در این باره ضروری است؛

۱- در استعلاماتی که در خصوص خسارت تأخیر از امام خمینی (ره) و شورای محترم نگهبان به عمل آمده بود، مبالغی که بابت تأخیر تأدیه یا به حساب دیرکرد تأدیه بدهی اخذ می شود، ربا محسوب و حرام اعلام شده است.

بر همین اساس شورای نگهبان در سالهای ۱۳۶۲ و ۱۳۶۴ در خصوص مواد ۷۱۲ و ۷۱۹ قانون آیین دادرسی مدنی که ناظر بر خسارت تأخیر تأدیه به نرخ ۱۲ درصد بود، آنها را مغایر با موازین شرعی شناخت. همچنین در سال ۱۳۶۷ نیز شورای نگهبان، ماده ۳۴ قانون ثبت و تبصره های ۴ و ۵ و مواد ۳۶ و ۳۷ آیین نامه اجرایی ثبت را که اخذ مازاد بر بدهی بدهکار را به عنوان خسارت تأخیر تأدیه مجاز شمرده است، خلاف موازین شرع تشخیص داده و باطل اعلام نمود.

۲- مشکل اساسی در خصوص تأخیر در پرداخت بدهی و دیون در سیستم بانکی کشور مشاهده می گردید و سرانجام در سال ۱۳۶۱ شورای نگهبان خسارت تأخیر تأدیه را به صورت شرط ضمن قرارداد به

نرخ ۱۲ درصد از تاریخ سررسید تا تاریخ تسویه کامل بدهی پذیرفت که بر این اساس، بانک به نحو غیر قابل برگشت اختیار دارد، معادل مبلغ مورد قرارداد را از حسابهای وام و یا اعتبار گیرنده، برداشت و یا به همان میزان از سایر داراییهای آنها تملک نماید و این نحو عمل از سوی شورای نگهبان مغایر با موازین شرعی شناخته نشد.

۳- در سال ۱۳۶۸ مجمع تشخیص مصلحت نظام، «قانون نحوه وصول مطالبات بانکها» را به تصویب رسانید که بر اساس آن کلیه وجوه و تسهیلات مالی که تا سال ۱۳۶۲ (تاریخ اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا) پرداخت شده اعم از اینکه قراردادی در این باره تنظیم شده یا نشده باشد، طبق مقررات و شرایط زمان اعطای وجوه و تسهیلات رسیدگی مشمول همان مقررات بوده و بانکها می توانند به همان ترتیب نسبت به صدور حکم و وصول مطالبات بانکها اعم از اصل و هزینه ها و خسارات و متفرعات متعلقه (خسارت تأخیر تأدیه، جریمه عدم انجام تعهد و غیره) اقدام نمایند.

۴- با عنایت به رویه موجود و فتوای صریح مراجع تقلید مبنی بر ربا بودن خسارت تأخیر تأدیه و نظریه شورای محترم نگهبان، می توان بیان نمود که در هر حال خسارت تأخیر تأدیه حرام بوده و مغایر موازین شرعی می باشد. بنابراین آنچه لایحه پیشنهادی بیان نموده و اجازه وصول جریمه تأخیر تأدیه را می دهد به نظر می رسد که با موازین شرعی انطباق ندارد. به ویژه که اصل چهارم قانون اساسی مقرر داشته کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی و... باید بر اساس موازین اسلامی باشد و این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر صرفاً به عهده شورای نگهبان است.

۵- مصوبه مجمع تشخیص مصلحت به نحو استثنایی، و فقط ناظر بر وصول مطالبات بانکها در خصوص مواردی است که وجوه و تسهیلات مالی تا قبل از تاریخ اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا پرداخت شده باشد و لذا با عنایت به اطلاق و عموم نظر شورای محترم نگهبان و مراجع عظام تقلید، به نظر می رسد خسارت تأخیر تأدیه بدین نحو به عنوان جریمه ای برای دیرکرد ربا تلقی شده و حرام می باشد.

۶- شورای محترم نگهبان فقط در یک مورد در سال ۱۳۶۱ به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اجازه داده است تا ماده ای را در قراردادهای سیستم بانکی با مشتریان درج نماید که در صورت عدم تسویه کامل بدهی ناشی از قرارداد تا سررسید مقرر، به علت تأخیر در تأدیه بدهی ناشی از این قرارداد از تاریخ سررسید تا تاریخ تسویه کامل اصل بدهی، مبلغی به ذمه امضاکننده قرارداد تعلق گیرد. مبلغ مقرر برای تأخیر تأدیه معادل ۱۲ درصد مانده بدهی برای هر سال نسبت به بدهی مذکور بر حسب قرارداد تعیین شده است و با امضای قرارداد مذکور، به طور غیر قابل برگشت به بانک اختیار داده می شود که از تاریخ سررسید تا تاریخ تسویه کامل بدهی، معادل مبلغ مورد قرارداد را از حسابهای وام و یا اعتبار گیرنده برداشت و یا به همان میزان از سایر داراییهای آن تملک نماید.

اگرچه شورای نگهبان در این مورد به نحو استثنایی بر خلاف نظر خود که خسارت تأخیر تأدیه را ربا تلقی و خلاف شرع دانسته ولی امکان درج شرط خسارت تأخیر در قراردادهای بانکی پذیرفته شده است. اگرچه بر طبق اصول حقوقی موارد استثنا را باید در حیطه خاص آن اعمال کرده و مورد تفسیر مضیق قرارداد، با وجود این، اگر مصالح اقتضا نماید که راه آهن برای تسویه مطالبات دیر کرده خود خسارت تأخیر تأدیه اخذ نماید، با عنایت به نظر شورای محترم نگهبان باید این امر را در قراردادهای حمل و نقل خود به

صورت شرط ضمن عقد درج نماید تا در صورت تأخیر مبلغی توسط بدهکار به راه آهن تملیک شود تا خسارات وارده جبران شود.

۷- با عنایت به مطالب مقرر اصولاً خسارت تأخیر تأدیه، ربا تلقی شده و قابل دریافت نیست و قید این امر در قانون نیز مشکل را حل نخواهد کرد. در این صورت تنها راه حل ممکن، درج شرط جبران خسارت ضمن قراردادها می باشد.

ب- تعیین ۱۵ درصد به عنوان خسارت تأخیر تأدیه

۱- در لایحه پیشنهادی رقم خسارت تأخیر تأدیه ۱۵ درصد تعیین شده است، ولی مشخص نیست که این رقم بر چه مبنایی تعیین شده است. علی‌الاصول اگر خسارت تأخیر تأدیه برای جبران خسارات وارده ناشی از دیرکرد در پرداخت و کاهش ارزش پول و ... است، باید تعیین رقم خسارت تأخیر متناسب با تورم و خسارات عملی وارده باشد.

۲- آنچه تاکنون در سوابق حقوق موجود در کشور مابرای خسارت تأخیر تأدیه وجود دارد، ماده ۷۱۹ قانون آیین دادرسی مدنی است که پس از انقلاب بر اساس نظر شورای محترم نگهبان و رهبر انقلاب خلاف شرع تلقی گردید و امروزه محاکم دادگستری حکمی را برای خسارت تأخیر تأدیه صادر نمی کنند. با وجود این، معیار پذیرفته شده در ماده مذکور، رقم ۱۲ درصد محکوم به می باشد و تصریح شده است که در هیچ موردی بیش از صدی دوازده در سال نسبت به مدت تأخیر حکم داده نخواهد شد. بدین ترتیب رقم معین شده برای خسارت تأخیر تأدیه، ۱۲ درصد می باشد و مبنای تعیین ۱۵ درصد در لایحه پیشنهادی دقیقاً معلوم نیست.

۳- به عنوان یک پیشنهاد شاید بتوان گفت که در صدهای تعیین شده توسط بانک مرکزی به عنوان سود سپرده ها نیز می تواند معیار عمل در این لایحه قرار گیرد.

پیشنهاد

۱- با عنایت به مطالبی که در اظهار نظر کارشناسی بیان گردید، با توجه به ربا تلقی شدن خسارت تأخیر تأدیه، این خسارت خلاف شرع می باشد و با عنایت به عموم و اطلاق اصل چهارم قانون اساسی و لزوم رعایت موازین شرعی در کلیه قوانین و مقررات جاری کشور پیشنهاد رد لایحه مذکور داده می شود.

۲- اگر از باب رعایت مصالح، دریافت این خسارت ضرورت داشته باشد، با عنایت به نظر شورای نگهبان مبنی بر پذیرش درج شرط خسارت در قراردادهای بانکی و با عنایت به نظر مجمع تشخیص مصلحت نظام به نظر می رسد اگر راه آهن قصد دریافت این خسارت را داشته باشد- نظیر آنچه در مورد بانکها رخ داده است- دریافت این خسارت به عنوان شرط ضمن عقد در قراردادهای حمل درج گردد، ولی به هر حال، این نکته حایز اهمیت است که از عنوان خسارت تأخیر تأدیه پرهیز شود و امکان مطالبه خسارت، مشروط بر عدم تأدیه بدهی در سررسید به صورت شرایط ضمنی قرارداد درج گردد.

۲- با عنایت به امکان درج شرط دریافت خسارت در قراردادهای حمل، در این صورت التزام بر رقم ثابت ۱۵ درصد ضرورتی ندارد و می توان خسارت را به صورت درصد و یا رقمی ثابت در قرارداد درج نمود، ولی در هر حال به منظور تعیین خسارت باید مبنای ثابت و منطقی را مدنظر قرار داد.